

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาระบบบุรุษสรรพนามภาษาไทยในสมัยรัตนโกสินทร์ในแนวเชิงประวัติ ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนวิธีดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การเก็บข้อมูล

ก่อนทำการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้ทำการกำหนดขอบเขตและขนาดของข้อมูลที่จะใช้ศึกษา โดยผู้วิจัยได้สำรวจข้อมูลการใช้บุรุษสรรพนามเบื้องต้นจากสิ่งตีพิมพ์ประเภทต่างๆ ซึ่งตีพิมพ์ในสมัยรัตนโกสินทร์และพบว่านวนิยายเป็นแหล่งข้อมูลที่ดีกว่าสิ่งตีพิมพ์ประเภทอื่นๆ เพราะนวนิยายมีบทสนทนาระหว่างตัวละครมากและอธิบายบริบททางสังคมของตัวละครในแต่ละสถานการณ์ได้อย่างชัดเจน ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดแหล่งข้อมูลที่จะใช้ทำการวิจัย คือ นวนิยายโดยจะเก็บข้อมูลคำบุรุษสรรพนามจากส่วนที่เป็นบทสนทนาในนวนิยายเท่านั้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกนวนิยาย คือ จะไม่นำนวนิยายย้อนยุค นวนิยายอิงประวัติศาสตร์ และนวนิยายแปลมาเป็นแหล่งข้อมูล เนื่องจากภาษาที่ใช้ในนวนิยายย้อนยุค และนวนิยายอิงประวัติศาสตร์อาจเป็นภาษาที่ใช้ในอดีตไม่ใช่ภาษาที่ใช้ในปัจจุบัน ส่วนนวนิยายแปลจะมีลักษณะการใช้ภาษาที่แตกต่างจากนวนิยายไทย คือ มีลักษณะโครงสร้างภาษา การใช้ภาษา และบริบททางสังคม ต่างไปจากภาษาและสังคมไทย ซึ่งอาจมีผลให้การใช้บุรุษสรรพนามในนวนิยายแปลไม่สามารถสะท้อนสภาพทางสังคม และการใช้บุรุษสรรพนามที่แท้จริงในสังคมไทย และอาจมีผลให้การวิเคราะห์การใช้บุรุษสรรพนามตามปัจจัยทางสังคมผิดพลาดไปด้วย

หลังจากการกำหนดแหล่งข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของข้อมูลที่จะใช้วิจัยโดยในเบื้องต้นผู้วิจัยได้ทำการสำรวจว่านวนิยายจะมีจำนวนรูปแบบการใช้คำบุรุษสรรพนามและความถี่ของการปรากฏคำบุรุษสรรพนามแต่ละรูปแบบมากน้อยเพียงใด ผลจากการสำรวจผู้วิจัยพบข้อสังเกตสำคัญ 2 ประการ คือ

1. จำนวนรูปแบบการใช้คำบุรุษสรรพนามมีความสัมพันธ์กับจำนวนนวนิยาย คือ ยิ่งจำนวนเรื่องมากขึ้นเท่าใดก็จะได้รูปแบบการใช้คำบุรุษสรรพนามที่หลากหลายมากขึ้นเท่านั้น

2. จำนวนความถี่การปรากฏของคำบุรุษสรรพนามแต่ละรูปแบบขึ้นอยู่กับจำนวนหน้าของนวนิยาย คือ ยิ่งเพิ่มจำนวนหน้ามากขึ้นเท่าใด จำนวนความถี่ก็จะเพิ่มมากขึ้นด้วย โดยรูปแบบการใช้บุรุษสรรพนามอาจไม่เพิ่มขึ้นเลย

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดของจำนวนนวนิยายที่จะใช้เก็บข้อมูลในแต่ละช่วงสมัยไว้ 15 เล่ม ต่อ 1 ช่วงสมัย รวมทั้ง 4 สมัย⁶ เป็นจำนวน 60 เล่ม เพราะจากการสำรวจข้อมูลเบื้องต้น พบว่า การเก็บข้อมูลนวนิยาย 15 เล่ม จากแต่ละช่วงสมัยจะทำให้ได้รูปแบบของบุรุษสรรพนามที่หลากหลายและมากพอที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของทั้งสมัยและเพียงพอที่จะนำมาใช้วิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของข้อมูลที่จะเก็บจากนวนิยายแต่ละเล่มในอัตราร้อยละ 50 หรือครึ่งหนึ่งของจำนวนหน้าทั้งหมด เช่น นวนิยาย 1 เล่มมีทั้งหมด 500 หน้า ผู้วิจัยจะสุ่มเก็บข้อมูล 250 หน้า การเก็บข้อมูลในอัตราครึ่งหนึ่งของจำนวนหน้าทั้งหมด มีข้อดี คือ ทำให้การใช้เวลาในการเก็บข้อมูลแต่ละเล่มน้อยลง จึงสามารถเพิ่มจำนวนของนวนิยายได้มากขึ้น และทำให้ได้รูปแบบของคำบุรุษสรรพนามที่หลากหลายมากขึ้นด้วย ในขณะที่การเก็บข้อมูลในอัตราครึ่งหนึ่งของจำนวนหน้าทั้งหมดก็ยังทำให้ได้รูปแบบของคำบุรุษสรรพนามและความถี่ของการปรากฏบุรุษสรรพนามแต่ละรูปแบบมากเพียงพอที่จะเป็นตัวแทนที่ดีของนวนิยายทั้งเล่ม

⁶ เดิมผู้วิจัยได้แบ่งสมัยย่อยในสมัยในสมัยรัตนโกสินทร์ ตามเกณฑ์ของ ลิขิต ธีรเวคิน (2532) ซึ่งแบ่งสมัยย่อยตามเกณฑ์การเปลี่ยนแปลงทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมที่สำคัญเป็น 5 สมัย คือ 1. สมัยกษัตริย์และพื้นตัวของอาณาจักรรัตนโกสินทร์ (พ.ศ.2325-พ.ศ.2410) 2. สมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ (พ.ศ.2411-พ.ศ.2474) 3. สมัยประชาธิปไตย (พ.ศ.2475-พ.ศ.2500) 4. สมัยเผด็จการทุนนิยม (พ.ศ.2501-พ.ศ.2515) 5. สมัยทุนนิยมประชาธิปไตย (พ.ศ. 2516-พ.ศ.2544) อย่างไรก็ตามหลังจากผู้วิจัยสำรวจรายชื่อนวนิยายที่จะใช้สุ่มตัวอย่างข้อมูลทั้ง 5 สมัยแล้ว พบว่า นวนิยายที่พบในสมัยกษัตริย์และพื้นตัวของอาณาจักรรัตนโกสินทร์เป็นนวนิยายแปลทั้งหมดซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของข้อมูลไว้ว่าจะไม่รวมนวนิยายแปลทำให้สมัยนี้ไม่มีนวนิยายที่จะใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล เนื่องจากข้อจำกัดของข้อมูลนวนิยายที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยจึงพยายามหาเอกสาร สิ่งตีพิมพ์ชนิดอื่นๆ มาทดแทน แต่พบว่าเอกสารสิ่งตีพิมพ์ชนิดอื่น เช่น พงศาวดาร จดหมายเหตุ มีบุรุษสรรพนามปรากฏอยู่น้อยมากและที่พบก็ไม่มีความละเอียดครบทิศทางสังคมมากพอที่จะวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่กำหนดได้ ดังนั้นในสมัยกษัตริย์และพื้นตัวของอาณาจักรรัตนโกสินทร์จึงไม่มีข้อมูลที่ค้นพบพอที่จะใช้วิเคราะห์ได้อยู่เลย ดังนั้นผู้วิจัยจึงไม่สามารถทำการศึกษาคำบุรุษสรรพนามสมัยกษัตริย์และพื้นตัวของอาณาจักรรัตนโกสินทร์ได้และจำเป็นต้องตัดสมัยนี้ออก จึงทำให้เหลือช่วงเวลาที่จะใช้ศึกษาเพียง 4 สมัย คือ สมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ สมัยประชาธิปไตย สมัยเผด็จการทุนนิยม สมัยทุนนิยมประชาธิปไตย

หลังจากกำหนดขอบเขตและขนาดของข้อมูลที่จะทำการศึกษาแล้วผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการเก็บข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1. การสุ่มตัวอย่างข้อมูล 2. การเตรียมตารางบันทึกข้อมูล ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 การสุ่มตัวอย่างข้อมูล

ผู้วิจัยได้แบ่งขั้นตอนในการสุ่มตัวอย่างข้อมูลเป็น 2 ขั้นตอน คือ 1. การสุ่มตัวอย่างนวนิยาย 2. การสุ่มตัวอย่างหน้านวนิยายและบทละครที่จะใช้เก็บข้อมูล ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

3.1.1.1 การสุ่มตัวอย่างนวนิยาย

ก่อนทำการสุ่มตัวอย่างข้อมูลจากแหล่งข้อมูลนวนิยาย ผู้วิจัยได้ทำการรวบรวมรายชื่อนวนิยายซึ่งเขียนขึ้นในแต่ละช่วงสมัยซึ่งแบ่งเป็น 4 สมัยในสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ 1. สมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ 2. สมัยประชาธิปไตย 3. สมัยเผด็จการทุนนิยม 4. สมัยทุนนิยมประชาธิปไตย ตามที่ผู้วิจัยได้แบ่งไว้ก่อนเก็บข้อมูล โดยรวบรวมจาก 5 แหล่ง คือ 1. หอสมุดจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2. หอสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 3. หอสมุดแห่งชาติ 4. สำนักพิมพ์รวมสาส์น 5. สำนักพิมพ์บ้านวรรณกรรม โดยหอสมุดทั้ง 3 นั้น ถือว่ามีนวนิยายตั้งแต่ต้นสมัยรัตนโกสินทร์ถึงปัจจุบันเป็นจำนวนมาก และสำนักพิมพ์ทั้ง 2 สำนักพิมพ์นี้ถือว่าเป็นสำนักพิมพ์ที่พิมพ์นิยายจำนวนมากเช่นกัน

จากการรวบรวมรายชื่อนวนิยายซึ่งเขียนขึ้นในแต่ละช่วงสมัย พบว่า นวนิยายที่พบในสมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่ ซึ่งอยู่ในช่วง พ.ศ.2411 - 2475 นั้นมีจำนวนน้อยและหายากมาก เนื่องจากนวนิยายไทยเริ่มมีครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2429 และการตีพิมพ์นวนิยายก่อน พ.ศ. 2475 ยังไม่แพร่หลายมากนัก (สุพรรณี วราทร, 2519) ซึ่งจากการสำรวจพบนวนิยายในสมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่เพียง 7 เล่ม ซึ่งมีจำนวนน้อยกว่าขนาดของจำนวนนวนิยายที่กำหนดไว้สมัยละ 15 เล่ม

ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลละเอียดมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้พยายามหาสิ่งตีพิมพ์อื่นมาทดแทน สิ่งตีพิมพ์ที่นำมาทดแทนคือ บทละคร ซึ่งถึงแม้จะไม่แสดงรายละเอียดของตัวละครและบริบททางสังคมชัดเจนมากเท่านวนิยายแต่ก็พอจะใช้ทดแทนกันได้หากจำเป็น และเนื่องจากบทละครที่พบในช่วงสมัยนี้มีจำนวนมากและส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องสั้นๆจำนวนหน้าไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงกำหนดจำนวนบทละครที่จะใช้เก็บข้อมูลเป็นจำนวน 20 เรื่อง ซึ่งน่าจะทำได้ข้อมูลการใช้บุรุษ

สรรพนามที่หลากหลายและละเอียดมากขึ้น ดังนั้นแหล่งข้อมูลที่ใช้ในสมัยปฏิรูปสังคมไปสู่สมัยใหม่จึงประกอบด้วยบทละคร 20 เรื่อง และนวนิยาย 7 เรื่อง ส่วนในสมัยต่อมานวนิยายมีการพิมพ์แพร่หลายมากขึ้นและมีจำนวนมากเพียงพอจึงใช้เฉพาะนวนิยายในการเก็บข้อมูลสมัยละ 15 เรื่อง ตามที่กำหนด

หลังจากรวบรวมผลงานนวนิยายและบทละครครบทั้ง 4 สมัย ผู้วิจัยจึงได้สุ่มตัวอย่างนวนิยายและบทละครที่รวบรวมได้ทั้งหมดในแต่ละช่วงสมัยที่แบ่งไว้จนครบตามจำนวนที่กำหนด (ดูรายชื่อนวนิยายและบทละครในแต่ละสมัยในภาคผนวก ก)

3.1.1.2 การสุ่มตัวอย่างหน้านวนิยายและบทละครที่จะใช้เก็บข้อมูล

หลังจากสุ่มตัวอย่างนวนิยายและบทละครได้ครบตามจำนวนที่ต้องการแล้วผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างหน้าที่จะใช้เก็บข้อมูลในบทละครและนวนิยายโดยแบ่งเกณฑ์การสุ่มตัวอย่างหน้าเป็น 2 เกณฑ์ คือ

1. เกณฑ์การสุ่มตัวอย่างหน้าที่จะใช้เก็บข้อมูลในนวนิยาย ผู้วิจัยจะสุ่มตัวอย่างหน้าเป็นจำนวนครึ่งหนึ่งของจำนวนหน้าทั้งหมดในนวนิยายแต่ละเรื่องตามที่กำหนดไว้ โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ ผู้วิจัยจะสุ่มตัวอย่างหน้าที่จะใช้เก็บข้อมูลโดยใช้ช่วงห่างเก็บ 1 หน้าเว้น 1 หน้า โดยจะสุ่มเก็บข้อมูลจากหน้าคู่ทุกหน้าตั้งแต่ต้นจนจบเล่ม ซึ่งจะทำให้ได้ข้อมูลบุรุษสรรพนามที่กระจาย และมีความต่อเนื่องตลอดทั้งเล่ม และได้จำนวนหน้าเป็นครึ่งหนึ่งของจำนวนหน้าทั้งหมดในเรื่องพอดี ผู้วิจัยจะทำการสุ่มเลือกหน้าโดยใช้วิธีดังกล่าวที่ละเรื่องจนครบทุกเรื่องทั้ง 4 สมัย

2. เกณฑ์การสุ่มตัวอย่างหน้าที่จะใช้เก็บข้อมูลในบทละคร เนื่องจากบทละครที่สุ่มได้บางเรื่องมีจำนวนหน้าน้อยเพียง 30 หน้า เมื่อทดลองเก็บข้อมูลตามเกณฑ์ในข้อ 1 แล้วพบปัญหาคือ การสุ่มหน้าไม่ละเอียดเพียงพอ ที่จะเก็บการใช้บุรุษสรรพนามที่สำคัญในเรื่องได้ และผู้วิจัยพบว่าจำนวนหน้าที่สามารถใช้เกณฑ์ตามข้อ 1 ได้ จะต้องมีความยาวที่สุ่มได้แล้วจำนวน 20 หน้าขึ้นไป

ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดเกณฑ์ในการสุ่มตัวอย่างหน้าเพิ่มเติม คือ หากบทละครมีจำนวนหน้าไม่มากกว่า 40 หน้า ผู้วิจัยจะเก็บข้อมูลจากทุกหน้า แต่ถ้าหากมากกว่า 40 หน้าจะสุ่มตัวอย่างหน้าจำนวนครึ่งหนึ่งจากจำนวนหน้าทั้งหมด โดยใช้เกณฑ์การสุ่มเช่นเดียวกับ นวนิยาย

3.1.2 การเตรียมตารางบันทึกข้อมูล

ก่อนทำการเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้จัดเตรียมตารางบันทึกข้อมูลของคำบุรุษสรรพนาม ซึ่งจากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยพบว่า ความหมายของคำบุรุษสรรพนามจะแยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. ความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ 1.1 บุรุษ 1.2 เพศ 1.3 พจน์ 1.4 การรวมผู้ฟังและไม่รวมผู้ฟัง 2. ความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภทบทบาททางสังคม และปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามที่กำหนดการให้บุรุษสรรพนามซึ่งแบ่งเป็น 4 ปัจจัย คือ 2.1 อายุ 2.2 สถานะทางสังคม 2.3 สถานะทางเศรษฐกิจ 2.4 ความสนิทสนม และ 2.5 ลักษณะทางภาษาของคำบุรุษสรรพนามในเรื่องความสุภาพ

ผู้วิจัยได้นำความหมายของบุรุษสรรพนามทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว มาจัดทำเป็นตารางบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามเพื่อใช้บันทึกข้อมูลคำบุรุษสรรพนามและความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามที่สุ่มได้ โดยตารางบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามนี้จะแยกเป็นช่องต่างๆตามความหมายของคำบุรุษสรรพนาม ซึ่งแยกเป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ 1. ความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนาม และ 2. ความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม ดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์และประเภททางบทบาททางสังคม และปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม

คำบุรุษ สรรพ นาม	ประเภททางไวยากรณ์										ประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคม											ความถี่						
	บุรุษ			พจน์			เพศ				IN	ผู้พูด					ผู้ฟัง						ผู้ที่ถูกกล่าวถึง					P
	1	2	3	S	P	D	M	FE	N	SR		A	S	E	I	SR	A	S	E	I	SR		A	S	E	I		

หมายเหตุ ดูความหมายของคำย่อในตารางหน้า 29 - 32

ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์ต่างๆที่ใช้ในตารางบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม ดังนี้

บุรุษสรรพนาม คือ ช่องที่ใช้บันทึกคำบุรุษสรรพนามที่พบช่องละ 1 คำ เช่น ผม

บุรุษ (Person) แยกเป็น

- (1) คือ บุรุษที่ 1 คำบุรุษสรรพนามที่ใช้แทนตัวผู้พูด
- (2) คือ บุรุษที่ 2 คำบุรุษสรรพนามที่ใช้แทนตัวผู้ฟัง
- (3) คือ บุรุษที่ 3 คำบุรุษสรรพนามที่ใช้แทนตัวผู้ที่ถูกกล่าวถึง

พจน์ (Number) แยกเป็น

- (S) คือ เอกพจน์ (Singular)
- (P) คือ พหูพจน์ (Plural)
- (D) คือ ทวิพจน์ (Dual)

เพศ (Gender) หมายถึง เพศของผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง ในการศึกษาบุรุษสรรพนามเนื่องจากตัวแปรเพศเป็นตัวแปรที่อยู่กึ่งกลางระหว่างตัวแปรหน้าที่ทางไวยากรณ์ของบุรุษสรรพนามและตัวแปรปัจจัยทางสังคม ซึ่งในการศึกษานี้ผู้วิจัยจะกำหนดให้เพศเป็นตัวแปรตามประเภททางไวยากรณ์ของบุรุษสรรพนาม ซึ่งแยกเป็น

- (M) คือ เพศชาย
- (FE) คือ เพศหญิง
- (N) คือ เป็นกลาง หรือ ไม่ระบุเพศ

IN คือ การรวมผู้ฟัง ไม่รวมผู้ฟัง แยกเป็น

- (+) คือ รวมผู้ฟัง (Inclusive) หมายถึง การที่ผู้พูด พูดรวมตัวเองและผู้ฟัง
- (-) คือ ไม่รวมผู้ฟัง (Exclusive) หมายถึง การที่ผู้พูดพูดถึงตนเองเพียงคนเดียว หรือ พูดรวมตัวเองและผู้อื่นซึ่งไม่ใช่ผู้ฟัง

ผู้พูด ผู้ฟัง ผู้ที่ถูกกล่าวถึง จะบันทึกข้อมูลบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมที่น่าจะมีผลต่อการใช้คำบุรุษสรรพนาม 4 ปัจจัย คือ SR R S E และ I ดังนี้

SR (Social Role) คือ บทบาททางสังคมของผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง ซึ่งในงานวิจัยนี้ได้ใช้บทบาททางสังคมซึ่ง ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภักดิ์ และ อมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529) ได้แบ่งไว้เป็น 14 บทบาทเป็นแนวทางในการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. ญาติผู้ใหญ่ หมายถึง ญาติผู้มีฐานะสูงกว่าคู่สนทนา ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ญ)
2. ญาติผู้น้อย หมายถึง ญาติผู้มีฐานะต่ำกว่าคู่สนทนา ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (น)
3. สามี ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ส)
4. ภรรยา ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ภ)
5. ผู้บังคับบัญชา หมายถึง นายจ้าง เจ้านาย หรือหัวหน้าในบ้านหรือหน่วยงานต่างๆ ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ผบ)
6. ผู้ใต้บังคับบัญชา หมายถึง ผู้รับใช้ บ่าว ลูกจ้าง หรือลูกน้องในบ้านหรือหน่วยงาน ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ผต)
7. ครู ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ค)
8. ศิษย์ ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (นร)
9. เพื่อน หมายถึง เพื่อนทุกแบบ เช่น เพื่อนร่วมงาน เพื่อนสนิท เพื่อนที่ไปมาหาสู่กัน ฯลฯ ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (พ)
10. คู่รัก ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ฟ)
11. ผู้ให้บริการ ในที่นี้ หมายถึงบุคคลผู้ซึ่งประกอบธุรกิจและให้บริการแก่ลูกค้าหรือผู้ซื้อ เช่น คนขายของ ช่างตัดเสื้อ เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ผท)
12. ผู้รับบริการ ในที่นี้ หมายถึง ผู้ที่จ่ายเงินเมื่อได้บริการ เช่น ลูกค้า หรือผู้ซื้อ เป็นต้น ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ผร)
13. คนรู้จักกัน ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่เคยพบ รู้จัก หรือได้พูดคุยกัน แต่ไม่สนิทสนมกันแบบญาติ เพื่อน หรือตามบทบาททางสังคมดังได้กล่าวมาแล้ว ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ครจ)
14. คนไม่รู้จัก ในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่เพิ่งพบกันครั้งแรก แต่อาจรู้จักกันโดยชื่อมาก่อนก็ได้ ตัวอย่างที่ใช้บันทึกคือ (ม)

A (Relative Age) คือ อายุระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึงว่ามากกว่า น้อยกว่า หรือ เท่ากัน ซึ่งแยกเป็น

(+) คือ อายุมากกว่า

(-) คือ อายุน้อยกว่า

(=) คือ อายุเท่ากัน

การตัดสินว่าผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ถูกกล่าวถึง อายุมากกว่า น้อยกว่า หรือเท่ากัน ทำโดยการสรุปเอาจากการพรรณนาหรือข้อมูลในนวนิยาย

E (Economic Status) คือ สถานะทางเศรษฐกิจ ระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง โดยสถานะของเศรษฐกิจ ในที่นี้หมายถึง ระดับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจซึ่งวัดจากทรัพย์สินอัน ได้แก่ อสังหาริมทรัพย์ และสังหาริมทรัพย์ที่ผู้นั้นครอบครองทั้งหมด สถานะทางเศรษฐกิจแยกเป็น

(+) คือ สถานะทางเศรษฐกิจมากกว่า

(-) คือ สถานะทางเศรษฐกิจน้อยกว่า

(=) คือ สถานะทางเศรษฐกิจเท่ากัน

ในการเก็บข้อมูลสถานะทางเศรษฐกิจจากนวนิยาย การตัดสินว่าผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ถูกกล่าวถึงมีสถานะทางเศรษฐกิจมากกว่า น้อยกว่า หรือเท่ากันจะทำโดยการสรุปเอาจากการพรรณนาหรือข้อมูลในนวนิยาย เช่น เศรษฐีซึ่งมีกิจการใหญ่โต มีรายได้จากการประกอบการค้ามากมายและอาศัยอยู่ในตึกใหญ่โตหรูหราย่อมมีสถานะทางเศรษฐกิจดีกว่ากรรมกรซึ่งรับจ้างแบกหามในตลาดสด

S (Social Status) คือ สถานะทางสังคมระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง สถานะทางสังคม ในที่นี้หมายถึง ยศ ตำแหน่ง อำนาจ หรือเกียรติภูมิ (Prestige) ของบุคคลหนึ่งซึ่งได้รับการยอมรับจากสังคม (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2534) สถานะทางสังคมแยกเป็น

(+) คือ สถานะทางสังคมมากกว่า

(-) คือ สถานะทางสังคมน้อยกว่า

(=) คือ สถานะทางสังคมเท่ากัน

ในการวิเคราะห์สถานะทางสังคมจากนวนิยาย การตัดสินว่าผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึงมีสถานะทางเศรษฐกิจ มากกว่า น้อยกว่าหรือเท่ากัน จะทำโดยสรุปจากการพรรณนาหรือข้อ

มูลในนวนิยาย เช่น นายกรัฐมนตรีซึ่งเป็นที่ยอมรับจากคนทั้งประเทศว่ามีอำนาจสูงสุดในการบริหารประเทศย่อมมีสถานะภาพทางสังคมสูงกว่าพ่อค้าที่ขายของในตลาด

I (Intimacy) คือ ความสนิทสนมระหว่างผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึง โดยความสนิทสนมในที่นี้หมายถึง การที่ผู้พูดหรือผู้ที่ถูกกล่าวถึงมีระยะห่างระหว่างกันน้อยมากและแสดงการมีส่วนร่วมหรือความเป็นกลุ่มเป็นพวกเดียวกันอย่างชัดเจน โดยระดับความสนิทสนมจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความเป็นปึกแผ่นหรือความเป็นพวกเดียวกัน ความสนิทสนมแยกเป็น

(+) คือ สนิทสนม

(-) คือ ไม่สนิทสนม

ในการวิเคราะห์ข้อมูลจากนวนิยาย การตัดสินว่าผู้พูด ผู้ฟัง และผู้ที่ถูกกล่าวถึงมีความสนิทสนมกันหรือไม่จะทำได้โดยการสรุปเอาจากการพรรณนาหรือข้อมูลในนวนิยาย

P (Politeness) คือ ความสุภาพ ในที่นี้หมายถึง ถ้อยคำที่มีลักษณะ 2 ประการ คือ 1. ถ้อยคำที่ฟังแล้วรื่นหู ไม่หยาบคาย 2. ถ้อยคำที่คนในสังคมนั้นกำหนดขึ้นมาและเป็นที่ยอมรับว่าสุภาพโดยสังเกตจากการใช้คำนั้นๆ บ่อยครั้ง (เยาวลักษณ์ กระแสสินธุ์, 2532) ความสุภาพแยกเป็น

(+) คือ สุภาพ

(-) คือ ไม่สุภาพ

การพิจารณาว่าบุรุษสรรพนามนั้นสุภาพหรือไม่สุภาพ จะพิจารณาจากการยอมรับของคนในสังคมว่า คำนั้นเป็นคำที่ฟังแล้วรื่นหู ไม่หยาบคาย เช่น ในสมัยทุนนิยม คนในสังคมยอมรับว่าคำบุรุษสรรพนาม ท่าน หรือ คุณ เป็นคำบุรุษสรรพนามสุภาพ

ความถี่ คือ ช่องที่ใช้บันทึกความถี่การปรากฏของคำบุรุษสรรพนามแต่ละรูปแบบ

3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งเป็น 2 ขั้นตอน คือ การบันทึกข้อมูลและการวิเคราะห์ผลข้อมูล ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 การบันทึกข้อมูล

หลังจากเตรียมตารางบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามแล้ว ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และบันทึกข้อมูลความหมายของตัวอย่างคำบุรุษสรรพนามที่เก็บได้ลงในตารางดังกล่าว โดยมีวิธีการบันทึก คือ เริ่มจากบันทึกตัวอย่างคำบุรุษสรรพนามในช่องคำบุรุษสรรพนามช่องละ 1 คำ

จากนั้นจึงบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนามนั้นลงในช่อง บุรุษ เพศ พจน์ และ IN ตามลำดับ เมื่อบันทึกข้อมูลประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนามเสร็จแล้ว ต่อมาจึงบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามนั้น โดยมีวิธีการบันทึก ดังนี้

1. หากคำบุรุษสรรพนามนั้นเป็นบุรุษที่ 1 จะบันทึกข้อมูลประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของผู้พูดเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ฟังแล้วในช่องผู้พูดเท่านั้น เนื่องจากสรรพนามบุรุษที่ 1 เป็นคำที่ใช้แทนตัวผู้พูด
2. หากคำบุรุษสรรพนามนั้นเป็นบุรุษที่ 2 จะบันทึกข้อมูลประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของผู้ฟังเมื่อเปรียบเทียบกับผู้พูดแล้วในช่องผู้ฟังเท่านั้น เนื่องจากสรรพนามบุรุษที่ 2 เป็นคำที่ใช้แทนตัวผู้ฟัง
3. หากคำบุรุษสรรพนามนั้นเป็นบุรุษที่ 3 จะบันทึกข้อมูลประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของผู้ที่ถูกกล่าวถึงกับผู้พูดในช่องผู้ที่ถูกกล่าวถึง เนื่องจากสรรพนามบุรุษที่ 3 เป็นคำที่ใช้แทนตัวผู้ที่ถูกพูดถึง

เมื่อบันทึกข้อมูลประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามแล้ว จึงบันทึกข้อมูลในช่อง (P) ความสุภาพ และความถี่ ตามลำดับ ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลความหมายประเภททางไวยากรณ์และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม ดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ตัวอย่างการบันทึกข้อมูลค่าบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์และประเภททางสังคม ปัจจัยทางสังคม และความสุขภาพ

คำบุรุษ	ประเภททางไวยากรณ์										ประเภททางบทบาทและปัจจัยสังคม													ความถี่					
	บุรุษ		พจน์			เพศ					IN	ผู้พูด					ผู้ฟัง					ผู้ที่ถูกกล่าวถึง					P		
	1	2	3	S	P	D	M	FE	N.	SR		A	E	S	I	SR	A	E	S	I	SR	A	E		S	I			
ฉัน	/				/		/					ส	+	+	+	+												+	4
หล่อน		/			/			/									ภ	-	-	-	+							-	5
มัน			/		/		/														น	-	-	-	+		-	4	

หมายเหตุ ดูความหมายของคำย่อในตารางหน้า 29-30

จากตารางที่ 3.2 สามารถอ่านความหมายตัวอย่างข้อมูลที่บ้านทีกในตารางได้ดังนี้

1. ฉัน บุรุษที่ 1 เอกพจน์ เพศชาย ไม่รวมผู้ฟัง ใช้เมื่อผู้พูดเป็นสามีที่มีอายุ และมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่า และสนิทสนมกับผู้ฟังซึ่งเป็นภรรยา เป็นคำไม่สุภาพ พบความถี่ในการปรากฏ 4 ครั้ง
2. หล่อน บุรุษที่ 2 เอกพจน์ เพศหญิง ไม่รวมผู้ฟัง ใช้เมื่อผู้ฟังเป็นภรรยาที่มีอายุ และมีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำกว่า และสนิทสนมกับผู้พูดซึ่งเป็นสามี เป็นคำไม่สุภาพ พบความถี่ในการปรากฏ 5 ครั้ง
3. เขา บุรุษที่ 3 เอกพจน์ เพศชาย ไม่รวมผู้ฟัง ใช้เมื่อผู้พูดพูดถึงญาติผู้เฒ่าที่มีอายุ สถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจต่ำกว่า และสนิทสนมกันกับผู้พูดซึ่งเป็นญาติผู้ใหญ่เป็นคำสุภาพ พบความถี่ในการปรากฏ 4 ครั้ง

3.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากบันทึกข้อมูลบุรุษสรรพนามลงในตารางบันทึกข้อมูลความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์และประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนามครบทั้ง 4 สมัยแล้ว ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าวมาใช้ในการวิเคราะห์ระบบบุรุษสรรพนามสมัยต่างๆ ในสมัยรัตนโกสินทร์ และวิวัฒนาการระบบบุรุษสรรพนามในสมัยรัตนโกสินทร์ใน 4 เรื่องใหญ่ ดังนี้

1. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้บุรุษสรรพนามตามเกณฑ์ทางด้านจำนวนคำ
2. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบบุรุษสรรพนามตามประเภททางไวยากรณ์ของคำบุรุษสรรพนาม ได้แก่ บุรุษ เพศ พจน์ การรวมผู้ฟัง ไม่รวมผู้ฟัง
3. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบบุรุษสรรพนามตามเกณฑ์ด้านการใช้และความหมายของคำบุรุษสรรพนามตามประเภททางบทบาททางสังคมและปัจจัยทางสังคมของคำบุรุษสรรพนาม 4 ปัจจัย ได้แก่ อายุ สถานะทางเศรษฐกิจ สถานะทางสังคม ความสนิทสนม และลักษณะทางภาษาในเรื่องความสุภาพ
4. การวิเคราะห์และเปรียบเทียบการใช้บุรุษสรรพนามตามประเภทความสัมพันธ์ของบทบาททางสังคม ในแบบสมดุล ไม่สมดุล และเป็นกลาง ตามเกณฑ์ของ ม.ร.ว. กัลยา ดิงศภักดิ์ และอมรา ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2529)

ผลการวิเคราะห์ทั้ง 4 เรื่องนี้ได้เสนอไว้ในบทที่ 4 5 และ 6 ตามลำดับ